

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՐ ԱՅԼՆ

ԲԱԺՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամեն տեղի համար ուր այս լրագրի մուտքը արգելուած չէ, ամբողջ 15րդ շրջանի (99-րդ տարի) բաժնորդագրին է 20 ֆր. կանխիկ...

ԺԵ ՏԱՐԻ ԹԻՒՅԻ

1899 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 25
1899 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13 (2. Տ.)
ՇԱՐՈՒ

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը, եթէ հարկ համարի, հաստատուելու է կա-
ստարմիայն կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւնները: Պար-
տաւոր չէ վերադարձունել չհրատարակուած ձեռագիրները:

ՍՐԲՆԵՐԻ

ԱՄՍԱԿԱՆ ԲԱԺՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Արմենիայի բաժնորդագրութիւնը չըջանի վրայ և ոչ թէ թիւի վրայ ի-
նելով, մենք առաւելութիւն տուած էինք անոնց որոնք Արմենիայի ամբողջ շրջանին բաժնորդ կը գրուին, օգոս-
տոսէն սկսելով. այնպէս որ ամբողջ շրջանի (օգոստ.-մայիս) բաժնորդա-
գրին է 20 ֆրանգ, իսկ չըջանի սկզբէն բաժնորդ չըղողներին համար ամսական 2 1/2 ֆր. բաժնորդագրին նշանակուած էր:

Բայց որովհետեւ յաճախ կը պատա-
հի որ օգոստոս ամիսը բաւական անցնելէն յետոյ ալ բաժնորդագրութիւն ուղղորդել կը լինին, ատենց դիւրու-
թիւն մը տալու համար կորոշենք այ-
ժմ, ներկայ 15րդ տարեշրջանին հա-
մար, որ ունէ ամսագրի սկսելով և քանի ամիս համար որ ուղուի, Արմե-
նիայի բաժնորդագրութիւն կընդու-
ղունինք, ամսական բաժնորդագրին 2 ֆրանգ միայն հաշուելով և 1900 մայիս ամիս վերջէն անդին չանցնելու պայմանով:

Այսպէս եթէ մէկն ուղէ նոյեմբերէն սկսած բաժնորդ գրուիլ մինչև ներկայ 15րդ շրջանի վերջ (99-րդ տարի), 14 ֆրանգ միայն պէտք է վճարէ փո-
խանակ 17 1/2 ֆր. ինչպէս կը վճար-
ուէր առաջ. կամ եթէ 1 կամ 2 ամիս համար միայն ուղէ բաժնորդ գրուիլ, 2 կամ 4 ֆր. միայն պէտք է բաժնորդագրին վճարէ:

Կը յուսանք որ այս նոր դիւրու-
թիւն ընծայելով գոհացում մը տուած կը լինինք անոնց որոնք Արմենիայի բաժնորդները գտնելու իրենց փափաք յայտնած և այս կէտ, իբրև դժուա-
րացուցիչ հանգամանք մը նոր բաժ-
նորդ գրուիլ ուղղորդելին համար, մեր ուղղորդութեան յանձնարարած էին:

Կը խնդրենք որ նոր բաժնորդ գըր-
ուողները յատկապէս իմացունեն մեզ թէ ո՞ր ամսի սկզբէն կուզեն ստանալ թիւերը: Եթէ այդ նշանակուած թիւերը իրենց նամակի մէջ, մենք կը զրկենք այն ամսի սկզբէն որի մէջ ըս-
տացած ենք իրենց նամակ:

Կը յիշեցունենք նաև թէ անոնք ո-
րոնք «Արմենիայի Օժանդակ» կարձա-
նագրութիւն կանոնագրին համեմատ, իրաւունք կը ստանան որ իրենց հա-
մար Արմենիա բերել տալու իրենց ծրարով, ամսական մէկ ֆրանգ բաժ-
նորդագրով միայն:

ԲՈՎԱՆ ԳԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ս. Պատրիարքի շրջաբերականը. —
Նամակ Թիւրքիանէ (Վան). — Հայեր ի
Թիւրքիա. — Սիւմեոն Գուլամիրեանց. —
Տեղական. — Թիւրքիանէ լուրեր. — Ալմա-
նիայի Վիլնիւ կայսրը յԱնգլիա. — Ռուսիայի
Ելմտակաւ Եմալարաբի ձերբակալութիւնը. —
Անգլիա-բրազիլական պատերազմը. —
Ռուսերը մտնել Ասիական Ռուսիա. — Ար-
տասանական լուրեր. — Ծանուցումներ:

Ս. ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆԸ

Ս. Պատրիարքը հետեւեալ շրջաբերա-
կանը հանած է, Հայաստանի մէջ ածօրի
մնացած մեր բոլոր ազգակիցների օգ-
նութեան հասնելու համար:

Գաւառներու մէջ կը սկսի վերստին
կարօտութեան և քաղցի տաճնապն և
այնքան սաստիկ՝ որ քան չէր թերևս
անցնել ձմեռ. Գիւղացի ժողովուրդն
որու ապրուստի միակ միջոցն է հողա-
գործութիւնը, շատ տեղ չկրցաւ այս
տարի վարուցան ընել, լծկան կեն-
դանի, գործի և սերմնացու չունենալուն
պատճառաւ. իսկ ուր որ յաջողեցաւ
մեծ ճիգերով՝ մշակել արտերը, կամ
այն է որ երաշտութիւնը չքացուց
հունձքն և կամ անշան եղաւ բերքը,
բայց նոյն իսկ այն ալ ամբողջապէս
չմնաց գիւղացուի ձեռքը, վասնզի
հարկադրուեցան զանազան պարտքեր
հատուցանելու հնձոց արգելադրէ և
փոքր բաժին մը ստացան անկէ, որ
հազիւ բաւեց իրենց ապրուստին՝ կալի
ժամանակ կամ առ առաւել՝ քանի մը
ամիս, ու այսպէս գրեթէ ամենքն ալ՝
փոքր բացառութեամբ՝ ձեռնունայն
գարձան իրենց տնակները, զուրկ
ձմրան պաշտէ, զոր չկրցան ամբա-
րել: Այս վիճակին հետեանք ար-
մատեաց գիւղերն կանուխէն սկսան
բարձրանալ տարապայման, արմաիք
օր քան զօր պակսեցան հրապարակ-
ներէ, եղածն ալ անցնելով չհագեցու-
նելու ձեռք. քաղաքներու մէջ ալ
գաղութեան տուրեալը՝ որք լծողը-
ւած են հնձոց յաջողութեան և գիւ-
րութեան հետ, աղքատութիւնն
սաստկացաւ ու ընդհանրացաւ, և այս
աղէտալի սկզբնաւորութիւն սպառնա-
գին կերելի ձմրան ետին՝ որ արդէն
գաւառներու մէջ սկսած է կանուխ և
ուժգնորէն:

Վանայ, Բաղէշի, Մշոյ, Քղիւ, Տիվ-
րիկի, Ակնայ, Ունիոյ և այլ Առաջ-
նորդարաններէ հասած տեղեկագրեր

ու հեռագրեր կը գումար մատուցու-
աղէտն, և նոյն իսկ անոր սկզբնաւո-
րութիւնը, շատ ողբալի պարագանե-
րով, որք վտանգին ապագայ մեծու-
թիւնը կը յայտնեն: Կը բաւէ միայն
յիշել՝ առանց մտնելու աղետարով
մանրամասնութեանց, որ ի Բաղէշ՝
Ախլաթ գաւառակի քանի չափ հայա-
բնակ գիւղերու մէջ կը սկսին նեղուիլ
ձայրայեղ անսուղղութեան պատճա-
ռաւ. նոյնպէս և Վանայ Զատախ և
Խիզան գաւառակաց մէջ, ուրիշ գա-
նազան տեղեր ալ գիւղացի կարօտ-
եալք չկրնալով սնունդ գտնել և ան-
թութեան հալածական՝ կը թողուն ի-
րենց տունն ու տեղը և իրենց կիներով
ու տղաքներով կերթան մուրալու.
բայց թէ ուր, չգիտեն. միայն թէ կը
կարծեն փախչիլ սովատանջ մեռնելէ
և իրենց մէջ կը գտնեն իրենց մա-
հը կարկտահար ու ջրահեղձ:

Ինչ պիտի լինի այս կարօտեաններու
վիճակն և ինչ եղբերական տեսարան-
ներ պիտի պարզուին, երբ ձմեռն
զայրագին և բուքով ու ձիւնով փո-
թորկած՝ հաղորդակցութեան միջոց-
ները խափանէ և ամենքը փակէ ի-
րենց գատարկ տնակներուն մէջ, պա-
շարելով ձիւնի թանձր խաւերով.
Անցնալ ձմեռ դարձեալ համանման
վիճակի մ'առջի էինք, սակայն պետա-
կան և ազգային նպաստներով յաջո-
ղեցանք փոքր ի շատէ օգնութիւն
հասցնել Վանայ, Տիարպէքերի, Բա-
ղէշի, Խարբերդի, Սեբաստիոյ, Բերիոյ
և Ատանայի գաւառներու մէջ գտնուած
զանազան առաջնորդական վիճակնե-
րու կարօտեալ մերազնեցի, յաջողե-
ցանք նպաստից սնունդին թոշակնե-
րով հաստատեալ որբանոցներու գո-
յութիւնը պահպանել: և թող շտալ
որ անօթութիւնը մարդկային կեան-
քերը հնձէ: Եւ միթէ այս ձմեռ կա-
րելի է ամենուստ բարձրացող օգնու-
թեան աղաղակներուն առջի, որք հո-
գինները կը ճնշեն, ունկնախից միալ և
թողուլ որ երաշտութեան ցամաքած
արտերը՝ գերեզմաններն ըլլան յու-
սավրէպ հողագործներուն: Ո՛ր, ո՛ր:

Թէպէտեւ նպաստից սնունդին մի-
ջոցներն սպառած, թէպէտեւ ներքին
ու արտաքին հանգանակութիւնը դադ-
րած են այլևս, սակայն կը համարձա-
կինք ըսել՝ դիմագրաւ պիտի կենանք
վտանգին, և այս յայտարարութիւնը
կընենք, ապաստանելով նախ Տիեզե-

րաց Նախախնամողին անբաւ ողոր-
մութեանը, վստահելով մեր Օգոստոս-
փառ ինքնակալ կայսեր գթութեանն
ու պաշտպանութեանն, և աներկմիտ
լինելով որ մեր պատուական ժողովուր-
դը իր բնաձիր գթասրտութեամբ
պիտի կատարէ դարձեալ սիրով իր
քրիստոնէական պարտականութիւնը,
պիտի ողորմի իր կարօտեալ եղբարց
ու գաւառացի և կարկառէ իր բարեբար
ձեռքը, կեանքեր խլելու մահուան
ճիրանէն:

Այս հաւատքով կոչում կընենք վե-
րստին ձեր գթութեան զգացումնե-
րուն, ձեր եղբայրակցական սիրոյն, և
ողորմութիւն կը հայցենք. ողորմու-
թիւն, ճարահատ կարօտեալ համար,
անոք կիներու համար, լքեալ մանուկ-
ներու համար, և թախանձանք կը
հայցենք այդ ողորմութիւնը: Ժամա-
նակի կորուստը շատ աղիտաբեր կըն-
նայ ըլլալ և անդարմանելի միաներ
յառաջ բերել. ուստի կը խնդրենք որ
փութով զրկէք մեզ ձեր նպաստը.
կը խնդրենք նաև որ զուարթ սրտով
զայն առատաձեռնէք, վասնզի նման-
եացն կարեկցիլ ու օգնել՝ մարդկային
և քրիստոնէական ամենէն գերագոյն
պարտականութիւնն է, վասնզի ողոր-
մածներն են որ ողորմութիւն պիտի
գտնեն Աստուծոյ առջի, և վասնզի
բարի սրտերու գերազանց գոհունա-
կութիւնն է կարօտեալ արցունքը
սրբել ու անոնց տառապանքը մեղմել:

Կը հայցենք Տիեզերաց Նախախ-
նամողէն զեղուլ ձեր վրայ իր անբաւ
բարեբերին, վարձահատոյց լինիլ ա-
մեն բարեբար նուիրատուներու, պա-
հել մեր Ազգն ու Եկեղեցին իր ամե-
նագոր հովանաւորներէն, և կողմու-
նենք զՁեզ սիրով ու կօրհնենք յա-
նուն Տեառն:

Միամբ աղօթարար
Պատրիարք Կոստանդնուպոլսոյ
ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՍ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐԻՒՄԻՆ

Վան, 1/13 հոկտ. 99

«Չիկայ չարիք որ բարիք առաջ
չի բերէ» կասէ ժողովրդային առածը
և ահա մեր թշուառութեան մեծու-
թիւնը պարզեց և մեզ մի հիւանդա-
նոց բայց ոչ Սրբաւնձեանց եպիսկո-
պոսի դրամովը: Այս հիւանդանոց որի
տեսուչը Տէր Ներսէս բարեփրոյն նո-

ընծայ քահանան է, հաստատուած է: Աւօր դարի վրայ բաւական օգտակար է հիւանդանոցի յարմար միտումն մէջ թէ և շատ ընդարձակ է, բայց ի պահանջներ հարկին կարող է մինչև 50 անկողին պարունակել: Հիւանդների խնամքին համար ունի սեփական ամեն յարմարութիւններ, բացի բժիշկէ և դեղարանէ... և այդ հոգատարութիւնն ալ ունեցած է բոլորքական միտումնարութեան բժիշկը՝ Տ. Բ. Բէյնօլտս, որ կանոնաւորապէս հիւանդներին այցելէ և վերջ, հարկ եղած դեղերը կուտայ իրենց դեղարանէն: Արդէն երկար տարիներէ ի վեր է որ վասպուրականի հիւանդների միակ հոգատար բժիշկն եղած է Տ. Բ. Բէյնօլտս: Թէ և մի ժամանակ օրորդ-Տ. Բ. Բէյնօլտս ալ ունեցանք, նոյնպէս բոլոր քական, բայց 96ի սարսափների ժամանակ այլևս չի կարողացաւ դիմանալ և հեռացաւ:

Օրէ օր հիւանդութիւնները և հիւանդութիւնների տեսակները կը շատանան այստեղ: Բժիշկի և բժշկական գեղերի ալ սով ունինք: Թէ և մի քանի թիւրք բժիշկներ կան, որք հազիւ վարժարանէն դուրս ելած են, դժուար թէ վստահութիւն ներշնչեն հասարակութեան: Մասնաւորապէս զինուորներէ համար են և գուցէ աւելի շատ կը սպաննեն քան թէ կը բժշկեն: Կայ մի հատ ալ քաղաքային դեղարան բայց հոն ալ այնչափ քիչ բժշկական գեղեր կան որ մի դեղագիր աւելի դիւրութեամբ կարելի է մանրամասնութիւն մը խնամքին մէջ պարտաւորել տալ քան թէ այնտեղ:

Վասպուրականի հայութեան վերականգնումն և ոյժերի վերստացումն ոչ նուազ կը նպաստէ և բոլորքական միտումնարութիւնը որ երբեմն մի մի այն մեր հոգիներին փրկութեան գործով զբաղած էր, այժմ աւելի ոյժ տրւած է մեր մարմիններին փրկութեան: Արտասահմանէն իրեն վստահացուած գումարները անխորի և անխնայ կը բաշխէ թէ՛ դեղագիրին և թէ՛ քաղաքացիին:

Բոլորքական միտումնարութիւնն ունի մի վարժարան տղայոց համար, մօտ 350 ուսանողներով, աղկանց վարժարան մը 150-160 տղակերտուհիներով և մի որբանոց 500 որբերով, որոնցմէ 100 որբեր հնախոյ Տ. Բ. Բէյնօլտ միջամտութեամբ կը խնամուին գերմանական դրամով և 10 հատ ալ գերմանացի Պ. Լէյմանի հաշուով ի յիշատակ իւր հանգուցեալ եղբոր: Ունի և մի արհեստանոց իւր որբանոցի և վարժարանի ուսանողների համար, ուր օրական մի քանի ժամ կաշխատին իրենց ուղած արհեստը ուսանելու համար: Ասոնցմէ գատ ունի և մի գործարան ուր մի միայն վկայեալ աղքատ դասակարգին գործ կը տրուի, շատերին նոյն իսկ իրենց տուններէ մէջ, և այս կերպով 100աւոր ընտանիքներ միջոց կուենան ապրելու: Այս գործարանին հիմը դրած է մի շատ համակրելի Ամերիկուհի, օր. Տ. Բ. Բէյնօլտ, որ 95-96 թուականին իւր առ վանքի աղքատ դասակարգն ունեցած հոգածութիւն և խնամքը զինք այնչափ

օրերի և անմոռանալի արած են: Վանքիներն ինչան իրենց համակրանաց և շնորհակալութեան իրեն նուիրեցին մի շատ գեղեցիկ ալբոմ՝ որի մէջ կային իւր խնամած դասակարգի լուսանկարները, ամեն մէկն իւր ստանձնած աշխատութեան մէջ նկարուած: Այս կերպով՝ աղքատի արժանապատուութեան զգացումն ալ կը պահպանուի, իւր ստացած դրամի փոխարէն ինք ալ աշխատած լինելով: Բայց ամենէն աւելի միտումնարական կէտն այն է որ բոլորքական միտումնարութիւնն այստեղ իւր մարդասիրական գործակալութիւնը կատարած ժամանակ, որոշ և յայտնի կերպով չի ձգտիր զայն շահագործել ի նպաստ իւր եկեղեցիին, ինչպէս ուղեց անել կաթողիկէ միտումնարութիւնը, հաւասարապէս շահագործելով մեր թշուառութիւնը, իր բարեգործութիւնը և ֆրանսական դրօշը:

Թէ և մի ժամանակ այս միտումնարութիւն բաւական հետևողներ ունեցաւ, բայց հետզհետէ կը պակսի այժմ առողջ թիւ, այնպէս որ եթէ մի քիչ աւելի խաղաղութիւն հաստատուի երկրին մէջ, և ոչ իսկ հետքն պիտի երևի իրենց դրամէն աւելի խոստում և պաշտպանութիւն չուայեցին և իրենց արածը շատ մեծ բան մ'ալ չէ: Մի որբանոց ունին 18 որբեր բաղկացած: Բիւզանդեան անուն մի անհատական վարժարան կար որ այժմ առողջ տրամադրութեան տակ դուրս եկաւ: Մինչև այսօր 4-5000 ոսկիի չափ ալ նպաստ բաշխած են և այսչափով հազիւ 100-150 տունի չափ հետևողներ ունեցան, որոց համար հաստատուած է նին երկու մատուռ, մէկը կլոր դար թաղին, միւսն ալ թուրքական թաղին մէջ:

Եւ թող չի կարծուի որ այս նորադարձ կաթողիկէները նիւթական նպաստներ ստանալու համար հաւատքնին փոխեցին: շատ միամիտ լինելու է մէկը որ այդ կերպով ըմբռնէ խնդիրը երբոր ծանօթ է վանքի Հայի հաւատարմութեան: Ինչպէս ժամանակին այնչափ խիստ կերպով քննադատեցին վասպուրականցիներին և դատապարտեցին: Եթէ երբեք նիւթական նպաստ անելու խնդիրը լինէր, արդէն բոլորքականներն աւելի առատ կը տային, պէտք էր բոլորքական լինէին: Բայց չեղան և կաթողիկէ դարձան, հաւատարմով թէ ֆրանսական դրօշին ապաւինելով, որ նոր կը ծածանէր վանքի մէջ, թերևս կարողանան գտնել մի քիչ պաշտպանութիւն իրենց կեանքի և պատուի: արդէն ինչք չունէին: Եւ խաբուեցան: տեսան որ այդ դրօշն ալ իւր ազդեցութիւնը չէ կարող ի գործ դնել, նման միւս կառավարութեանց դրօշակներին: Թիւրքահայատակ կաթողիկէների իրաւունքների պաշտպանութեան համար ֆրանսական դրօշն ալ անգոր գտնուեցաւ և երբ հիմա գործնականապէս համոզուեցան, մաս մաս նորէն իրենց մայրենի եկեղեցիի գիրկը կը վերադառնան: Թէ և ճիշդ է որ այդ նորադարձ կաթողիկէների մէջ կան մի մաս որք ուղղակի նիւթական նպաստներ ոտանալու նը պատակով կրօնքնին փոխած են ինչ-

պէս Բիւզանդեան, որ նոյն իսկ իւր վարժարանն ալ միտումնարութեան տրամադրութեան տակ դրած է, և ուրիշներ: Բայց ասոնք այն դասակարգին կը պատկանին, որք ամեն երկրի, ամեն քաղաքի, նոյն իսկ ամեն գիւղի մէջ ալ կը գտնուին: այդ հասարակութեան մէջ կապրին բայց այդ հասարակութեան սիրտը չեն կրեր, որք չունին ոչինչ, ոչ հաւատք և ոչ զգացում: Բայց ի հարկին այդ ամենն ալ կը գործածեն, կը ծախեն, կը փոխեն ի հաշիւ իրենց անձնական, նիւթական շահերի: Դուք ամենաթուրք յեղափոխականներ են երբ հանգամանքները նպաստաւոր լինին և կարող լինին դրամ չորթել: հնչակեան կամ դրօշակեան դադափարների պրօպագանդիստներ կը դառնան, մասնաժողովներ անդամ կը լինին: իսկ հաւատակ պարագային, նոքա եկեղեցափոխ կը լինին: Ասոնք մինչև այսօր թէ և մահմէական չէին եղած, բայց արդէն միշտ թուրք լրտեսներ և մատնիչներ եղած էին: և ասոնք բուն հասարակութեան մաս չեն կազմեր:

ՄՈՒՇԵՂ

ՀԱՅԵՐԻ ԺՈՒՐՆԱԼԻ

Հայերի ճանբորդութեան համար կայսերական իրաւունքով հրամայուած թոյլտուութիւնները նորէն սկսած են խտուածութիւնների տեղի տալ, իբրև թէ վերջերս Սասունի կողմեր պատահած դէպքն ալ իրենց խտուածութիւնների պատրուակ մը չինելով: Արդէն թիւրքերի մէջ առած ի կարգ անցած է թէ թագաւորի արգելքի իրաւունք 3 օր միայն կը տևէ (նիւտիլառն և ևսառնը իւր կիսն տիր): Կերելի թէ թոյլտուութեան իրաւունքն ալ անկէ աւելի չտևեր: Թիւրքերի մէջ օրէնքները և իրաւունքները չեն որ կը տիրեն այլ քմահաճոյքները:

Այն վանքի 2 պատանիներ, Մարկոս Գէորգեան և Գէորգ Պողոսեան, և կարենցի 2 պատանիներ, Գառնիկ Լոյսպարոնեան և կարապետ Երամեան, որոնք Կ.պօլսի ղրկուած էին Արմաշի դպրեմանքին աշակերտելու համար, Կ.պօլսի հաստանուն պէս ոստիկանութեան դուռն առաջնորդուել են և յետոյ Պատրիարքարանի միջնորդութեամբ ազատ թողուել են անկէ:

— Սեբաստիաի առաջնորդ Գեր. Տ. Պետրոս եպիսկոպոս թահմիզեան Սեբաստիանէն մեկնելով Եւֆրատի հասած է նոյ. 4/16ին, պատրիարքարանի հրահանգին համեմատ:

ՍԻՄԵՈՆ ԳՈՒԼԱՄԻՐԵԱՆՑ (Գիշատակներ)

96ի աշնան վերջերն էր: Վանի կտորածին հետևանքով բազմաթիւ վասպուրականցի մարդիկ — քաղաքացի թէ գիւղացի — լքած իրանց սիրտուն ընտանիքները միացորդներ և անձկալի հայրենիքը, թափուել էին Կովկասի հայաբնակ վայրեր, հոն մտնողն ու չուարած ընդունայն փնտռելու այն հանգիստ և խաղաղ կեանքը, որ կարծես

Աւետեաց երկրի յիշատակն էր ծնեցնում իրանց սրտերում և որ սակայն, ափսոս, իրականութեան մէջ չէին գտնելու, ինչպէս չի գտաւ այդ հանգիստը Խորաշէլի թափառական հօտը, ֆարաւոնների աշխարհի երկնքին տակ:

Տեսակ մը անորոշ ոգևորութիւն կար այդ տարաբաղդ քաղցրականների մէջ, փորձութիւններ, փորձառութիւններ, նոր վայրեր, նոր կենցաղ, նոր պայմաններ, նոր բարքեր, այս ամենը ազդու և բազմազան տպաւորութիւն մը գործում էին մեր այդ բոլոր հայրենակից կոյս սրտերի վրայ, որոցմէ մեծագոյն մասը՝ չի նայած նոյն իսկ հասակաւորներին՝ մինչև այն օր իրանց երկրից դուրս ուրիշ և օտար վայրեր չէին տեսել: Ընականաբար և իրանց այս վիճակ ու կեանք ուրիշների հետաքրքրութիւնն էլ չարժէին պիտի:

Նոր էր Ռուսաստան գնում և ես: Եւ ևս ևս, ինչպէս, էջմիածնից յետոյ, Թիֆլիսն էլ տեսնելու ճանշնալ գիտնորցանկութիւնս կը կազմէր: Արքայն բարոյական նուիրական կապեր և յիշատակներ կային որ այս երկրի հետ կապում էին մեզ և մեր սրտեր պատանկութեան ոգևորեալ օտերից սկսած: Արդիւններ, Լաֆֆիի և Գամառ-Քասթիպաի անուններ և շունչ՝ իրանց և իրանց երկրի ճանաչելուց շատ առաջ մեր միտք համակել էին...:

Նոր օր, նոր կեանք, նոր զգայնութիւններ:

Բարեկամներէս մին որ ինչ աւելի հին էր այդ երկրի մէջ, քանի մը օր ետք Թիֆլիսում յայտնեց որ տանելու է ինձ ծանօթացնելու և Պ. Ս. Գուլամիրեանցին՝ որ այդ միջոցներին Թիֆլից էր գլուխում, յարելով որ նա շատ ցանկանում է անձամբ ակնատեսներէր տեղեկութիւններ ստանալ վանի դէպքերի և աշխարհի վրայ:

Սեր տեսակցութիւն շատ պարզ եղաւ և մտքմալան: Առաջին անգամ տեսնում էի հոն մի մարդ, մի խմբագիր որ անկեղծօրէն հետաքրքրուում էր իր ցաւատանջ ազգակիցների դժբաղդ կեանքով, որ լոկ գիտենալ ուզելու՝ բուն հետաքրքրութեան հետ միացնում էր և խորին համակրութիւն և սրտակցութիւն մը, որպիսին ուրիշներ մօտ չի նշմարեցինք: Հետաքրքրութեամբ կարդացել էի նրա «Արաքս» ներ և ամեն կարգացողն էլ պիտի խոստովանէ որ նրանց մէջ, որքան զաւարտացել է, զբաղել է Պարսկա և Ցաճկահայերի կեանքով և նրանց երկրների լուսաբանութիւններով, որոց մէջ կան այնպիսի կտորներ որ մեր երկրներէն ամենագեղեցի, և հմտալից ուսումնասիրութիւնների իբրև օրինակ պիտի մնան:

Գուլամիրեանց դեռ այդ շաւղով շարունակելու ընդարձակ և կարեւոր ծրագիր մ'ունէր, որին ցարդ դժբաղդաբար նիւթական անբաւականութիւններ և այժմ էլ անգութ մահը եկան վերջ դնելու: Իր խմբագրի ցաւալի մահով Արաքսի դադարումը զգալի պակաս մը պիտի թողու հայ պարբերական հրատարակութիւններին մէջ, որ, մէկ կողմ թողնելով իր գրականական և ազգագրական կարեւոր բաժիններ, իբր միակ և առաջին գեղարուեստական հանդէս իր ընտրելագոյն նկարներով և գեղեցիկ տպագրութեամբ եզակի էր:

Սեր տեսակցութիւն երկարացաւ: Տըխուր անցքերի ցաւալի հետևանքներին ի տես, նա չէր վարանում յայտնի առել և հաստատել որ դրանք բոլոր արգիւնք էին սխալ հասկացողութեան և առաջացած էին խաղ գործունէութիւններից, հայրենիքը, նրա տեղ, դիրքը, ազգաբնակչութիւն, պահանջներ և պայմաններ չի ճանաչելուց, և զարմանալի էլ չէ, յայտնի վերջոյ, որ այսպիսի լարուած, սխալ ու կոյր գործունէութեան մը վերջը ձեռք բոլորիդ հոս առաջնորդէր...:

Մ. էր, որ նա չէր խելացի վերջին թիւն և աւել պնդու լսելու թիւնն րամա տալիք ներ որ մէջ: Վեր էր գն թիւն քննչա բար նկատեր կեդրո հանգի զինք ն տեսնա Արաքս ներ տ Մեր և Գու տի հա Եւ այս ո յար է:

Նի միջոց Գէսը որբեր մէկն օր Մ բունց կէ ա մայրե մայրը ի՞նչ զոհ դ եթէ բորդ Մ'ար չաբա րան թիւն ղրկել Այ թեան թի Տիար սովոր ծուկ և հա դիւր տոս կի ուսծ հալն Ան յի, 1 բեղբ Ով իր ք ընկա որ Տ նացն (1) կօր ուեսս թիւն յայտն

1894

«Մօրնինկ Լիաըր» լրագիրն այս առթով կը հարցնէ թէ անգլիական կառավարութիւնն ի՞նչպէս պիտ կրնայ ինքզինք արդարացունել ո՞հնդկական բանակէն 10,000 զօր հանեց ղրկեց հարաւային Աֆրիկէ «Մօրնինկ Լիաըր» այդ առթով կըս նաեւ. «Եթէ կառավարութիւնը կը կարծէ թէ իրօք ճնդկաստանի համայնութեան իրօքմէն տրչաւանքի ժտանգ կայ, պէտք է՛ր որ ճնդկաստան

պաշտպանութիւնը տկարացունէր : Իսկ եթէ չկարծեիր որ այդ վտանգ իրական լինի, ինչո՞ւ համար ահագին զօրաբանակի մը ծախքերը բռնցուցած է Հնդկաստանի ժողովուրդներին վրայ որոնք արգէն հարկերի ծանրութեան տակ ընկճուած են :

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԼՈՒՐԵՐ

Ռուսիայի ցարն ու ցարուհին որոնք նոյն 15ին Բէթէրսպուրկ վերադարձած էին, նոյն 18ին ներկայ գտնուեցան Բէթէրսպուրկի մէջ ռազմափորձերին և այնուհետև մեկնեցան դէպի Յարսքօէ-Սէլօի պալատը :

— Եգիպտական կառավարութիւնն Ալեքսանդրիայի մէջ մեքենայով հաց պատրաստելու համար 20,000 անգլոսկի դրամագլխով ընկերութիւն մը կազմելու արտօնութիւն տուած է :

— Գահիրէէն կը հեռագրեն նոյն 23ին թէ վինկաթ գնդապետը Տէր-վինկերէն չատեր գերի բռնած և առնոց արժանիք գրաւած է : Կոստին մէջ Եգիպտացիները կողմէն մէկ սպայ միայն մեռած է և երկու մարդ վիրաւորուած : Տէրվինկերը կատաղաբար յարձակեր են Եգիպտացիներին վրայ և թնդանթներին մինչև 80 մէթր մնացած տեղ մօտեցեր են : Անգլիացիները գրաւեր են Տէրվինկերի բանակատեղը որոնք Եգիպտական հեծելազօրքերէն հալածուելով փախեր ապաստաներ են մացառներին մէջ :

— «Թայմըզ»ի Գահիրէի թղթակիցը կիմացունէ թէ Եգիպտոսի խելովը ավազակայ տարին Անգլիա պիտի երթայ :

— Բէթէրսպուրկէն կիմացունեն որ նոյն 21ի գիշերը Նէվա գետը յորդելով ողողեր է Բէթէրսպուրկի վարի թաղերը : Եղած վնասը մեծ է բայց մարդի կորուստ եղած չէ :

— Ռուսիայի ցարի կողմէն յատուկ պատուիրակութիւն մը կերթայ Ապիսիոնի նէկիւսին որին թանկագին ընծայներ և նիքով ցարի ինքնագիր մէկ նամակ կը տանի : Այդ պատուիրակութիւնն որի գլուխը կը գտնուին ցարի թիկնապահներէն Տալիթով և Տրակուսիւրով, Մէնէլիքին հետ պիտի կարգադրէ առաջիկայ դարունին անոր Ռուսիա ճանքորդութեան մանրամասնութիւնները :

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ՈՐԲԻԿՆԵՐՈՒՆ

Ինչպատ ՀԱՅ ՈՐԲԻԿՆԵՐՈՒՆ «Բազմավէպ» բացառիկ պրակ մը կը հրատարակէ : Թերթին երկայնութիւնն է 42 հարկերորդամէթը, լայնք 30 հարկմ : Թերթը կը բաղկանայ 40 էջերէ, և ամէն էջ երեք լայն սիւն : Նակներու բաժնուած է : Թուղթը հաստ, ողորկ, փալուն ու շատ ընտրիկ կը պարունակէ ժողովրդեան ուշադրաւ, հետաքրքրական և օգտակար յօդուածներ :

«Բազմավէպ»ի այս բացառիկ լայնածաւալ մեծ թերթը կը հրատարակուի իբրև անդրանիկ «Հայ պատկերազարդ թերթ»-ը Illustration Ar-

ménienne, նման եւրոպական մեծ ազգաց շաբաթական պատկերազարդ թերթերու :

Կը պարբերաբար հազար և ստա. կը պիտի յատկացուի հայ որբանոցներուն :

Գինն է 2,50 ֆր. = 1րբ. = 50 սէնթ : Այս ծանուցագրով կը հրաւիրենք մերազնեալ այն ամէն ազնիւ ու գթած անձնաւորութիւնները որ բաժանորդագրուելով այս բացառիկ պրակին, համետ լուծայ մը բարեհաճին ձգելու հայ որբիկներու գանձանակին մէջ :

Բաժանորդագրաց անունն, և ով որ այս նպատակաւ որբիկներուն օգնութեան պիտի հասնի, հաւաքուած գումարը և որչափ պիտի յատկացուի իւրաքանչիւր որբանոցներու, պիտի տպուին «Բազմավէպ»ի պրակներուն մէջ :

Այս բացառիկ թերթին մէջ կը տպուին նաև ծանուցումներ : մէկ տողի գինն է 25 սանթիմ. փափաքողք փութան յղել իրենց ծանուցումները : Մեր հասցէն է՝

Rédaction de la Revue «PAZMAVEB» (St. Lazare) VENISE (Italie)

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

ԾԱՌՈՒ ԳԻՐԳԵՐ

Արմենիայի խմբագրատան մէջ ծախու կը գտնուին հետեւեալ գիրքերը որոնց առջեւ նշանակուած գիներին մէջ հաշուուած է նաև ղրկելու փոստի ծախքը :

Ծրարները ապահովագրուած (recommandé-registré) ստանալ ու գործերը պէտք է որ ամեն մէկ ծրարի (մինչև 2 քիլո) համար 25 սանթիմ ապահովագրութեան ծախքը վճարեն :

ԺԲ
ՀՐԱՏԱՐԱԳՈՒԹԻՒՆ Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱԼԵԱՆ

ՆՄՈՅՇՆԵՐ

Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱԼԵԱՆԻ
ԳՐԱՌ ՈՏԱՆԱԻՈՐՆԵՐԷՆ

Մ. Փորթուգալեանի գրած հայրենասիրական ոտանաւորներէ մի քանին ամփոփուած են այս տետրակի մէջ իբրեւ նմոյշներ զանազան քաղաքներէ մէջ և զանազան տպաւորութիւններէ տակ իւրերեքմէ գրած ոտանաւորներին որոնք ժամանակին հրատարակուած չը լինելով կորսուած են այժմ : Այն մի քանի ոտանաւորներ Գոնք իբրև նմոյշ ամփոփուած են այս տետրակի մէջ, զոր և ցան կը գտնուին Կ. Պօլիս տը. պազրուած ազգային երգարաններէ մէջ՝ որոց վերջտին տպագրութիւնն : վաղուց արդէն արգիւնուած է, և Ասիա և Արմենիա լրագիրներին մէջ : Նմոյշներէ մէջ փոքրիկ տեղեկութիւններ տը. ւած են նաեւ թէ այդ ոտանաւորներին նշ տպաւորութիւններ տակ ներշնչուելով գրուած են : Գին (10 սանթիմ 15 սանթիմ :

ՄԻ ՊՈՒԼԿԱՐ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐ (ԶԱՔԱՐԻԱ ՍԹՈՌԱՆՈՎ)

ՅՐԱՆՍԵՐԷՆԷ ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ
ՊԵՐՏԻՑ ԳՈՐԾՈՒԳԱԼԵԱՆ
1894

Պուլկարի անկախութեան հետեւեալ մէկին, Զաքարիա Սթոյանովի, որ իր ընդունակութեան շնորհով յաջողեցաւ մի լեռնաբնակ գիւղացի հովուի պարզ վիճակէն հետզհետէ արհեստաւոր, վարժապետ, յեղափոխական գործիչ, խմբագրապետ և վերջապէս ազատ Պուլկարիի Ազգային ժողովի նախագահ դառնալ խիստ հետաքրքրաշարժ կենսագրութիւնն է, ուր ուշադրութեան արժանի տեղեկութիւններ կան նաեւ Պուլկարիան թիւրքի լուծէն ազատելու աշխատող պուլկար հայրենասէր յեղափոխականներէ գործունէութեանը մասին : Սկիզբը գրուած է նաեւ հեղինակին, Բրոֆէսէօր Լուի Լըժէի, և թարգմանչին միջեւ եղած թղթակցութիւնը այս գրքի հայերէն թարգմանութեանն առթով :

Հեղինակը շատ իրաւամբ կը գրէ իր յառաջաբանի վերջ թէ «Զարմանք պիտի պատճառէ ինձ եթէ ընթերցողները հետաքրքրութիւնը չարժի պետական մարդ գարձած մի գիւղացիի այս վաւերական պատմութեան վրայ :»

Գինն է փոստի ծախքով մէկտեղ 1 ֆրանկ և 40 սանթիմ :

Տարածելու համար մեծ քանակութեամբ առնողներին 25 % զեղչ կը լինի :

(Պարսկաստանի Հայերէն համար 1 ֆրանկ է :

— HISTORY of the ARMENIANS IN INDIA. From the earliest times to the present day. By MESROB J. SETH Armenian examiner to the University of Calcutta and Member of the Asiatic Society of Bengal. Calcutta. 1895.

(Price: 5 francs at Marseilles or 5 fr. & 50 centimes post free.)

(Մարտէյի մէջ 5 ֆրանկ է. Մարտէյէն դուրս ղրկուելու համար 5 ֆրանկ և 50 սանթիմ :)

ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ
ՀՈՐԻԻՐԱՄԵԱՅ (1794-1894)
ՅՈՐԱԵԼԻՆԻ ՊՈՏԿԵՐԸ

Հայ ազգին մէջ լրագրի սկզբնաւորութեան դարադարձին առթով 1894 թուականին հրատարակուած այս միաձալ գիրքով և լուսատիպ (phototypique) շքեղ պատկերի մեծութիւնն է 50×35 հարկերորդամէթը և տպուած է 70×45 հարկերորդամէթը քարտուի (carton) վրայ այլ և այլ բնագրով : Մէյտեղը գրուած է հայ լրագրութեան հիմնադրին, Տ. Յարութիւն Գէնյ. Շմաւոնեանի, պատկերը և բոլորտիքը՝ 1894ին հայերէն լեզուով հրատարակուող բոլոր լրագիրները, անոնց գրէթէ ամենքի խմբագրապետների պատկերներով :

Գինն է 4 ֆրանկ, ճանապարհա.

ծախքը մէկտեղ հաշուած. իսկ Պարսկաստանի համար 2 ֆրանկ և 50 սանթիմ :

Գաղեմքեարեան Հ. Գ. — Պատմութիւն Հայ լրագրութեան ի սկզբանէ մինչև մեր ժամանակը. Հատոր Ա. 1794-1860 : Մէկ լուսատիպ պատկերով : Գինն է, ճանապարհածախքով մէկտեղ, 2 ֆր. և 50 սանթիմ :

Վերագրեալ թէ՛ պատկերը և թէ՛ գիրքը կարելի է ստանալ Արմենիայի խմբագրատունէն, արժէքը կանխիկ ղրկելով :

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԳԱՆՁԱՆԱԿ
ԱՐՄԵՆԻԱ ԼՐԱԳՐԻՆ

Արմենիայի շրջանի սկզբէն (օգոստոս) բախորդ եղած լինել և կանոնին համաձայն իրենց բաժնորդագին 20 ֆրանկը կանխիկ վճարել փափաքողներին մի գիւղութիւն տուած լինելու համար, ահա մենք ծախու հանած ենք «Խնայողական գանձանակ Ա. Մէնիկ լրագրի» :

Այն անգամ երբ մարդ գիւրդութիւն ունենայ արծաթ 50 սանթիմից մը (10 սէնթ ամերիկեան = 50 սթո. թիւքա պուլկարական = 50 պանի ռուսական և այլն) մէկ կողմ դնելու, կը ձգէ այդ խնայողական գանձանակի մէջ, ուր ձգուածը ա՛լ անկարելի է որ դուրս հանուի մինչև որ Արմենիայի բաժնորդագին 20 ֆրանկը (40 հատ 50 սանթիմից) մէջը լեցուցելով չամբողջանայ : Այդ ժամանակ փայն կրնայ պարպուիլ, տակի կողմէն կափարիչը դարձունելով և պարպուելէն յետոյ նորէն կրնայ գոցուիլ 20 ֆրանկի մի նոր խնայողութիւն ալ գոյացունելու համար :

Գանձանակը դիւրատար փոքրիկ բան մ'է որ մինչև իսկ գրպանի մէջ կրնայ պահուիլ եթէ ուզուի : Վրան չիմուած կայ նաև քանակաչափ մը որ գանձանակին մէջ ձգուած դրամները 5 ֆրանկի հասածին պէս, կը սկսի այնուհետեւ ցոյց տալ թէ մէջի գումարը ո՛րչափի հասած է :

«Խնայողական գանձանակ»ի գինն է 2 ֆրանկ : Այդ գումար մեղ վճարողին կը ղրկենք գանձանակին հետ մէկտեղ մի ստացագիր որի վրայ նշանակուած կը լինի գնողի անունն ու հասցէն : Եթէ ՄԻԵԻՆՈՅՆ ԱՆՁԸ, առանց ուշանալու ժամանակին բաժնորդ գրուելով Արմենիա լրագրի տարեշրջանի սկզբէն (օգոստոս ամիս), 18 ֆրանկի հետ մէկտեղ յիշեալ ստացագիրը վերադարձունէ Արմենիայի խմբագրութեան, ամբողջ մէկ շրջանի բաժնորդագին 20 ֆրանկը վճարած կը համարուի, որով «Խնայողական գանձանակ»ը ձրի կը մնայ իրեն :

ՅՆՈՐԷՆ—ԻՄԲԱԳԻՐ
Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱԼԵԱՆ

ՄԱՐՏԷԼ
Հայերէն տպագրի Մ. Փորթուգալեանի
Le Gérant: François CARRIERE
Imp. M. Schickler, 9, Quai du Canal. Marseille.